

TELEVIZIJSKA SERIJA POZABLJENE KNJIGE NAŠIH BABIC

Animirani TV filmi **Eke Vogelnik**. Posneto v studiu TVS v letih 1999–2003 z vodilnimi sodelavci: Brina Vogelnik Saje, Petra Pikalo, Matjaž Pikalo, Luka Ropret in Jaka Hawlina.

Mnogostranska ustvarjalka Eka Vogelnik, diplomirana arhitektka in akademska slikarka z obsežnim ilustratorskim opusom za otroke in mladino, želi s televizijsko serijo *Pozabljene knjige naših babic* predstaviti ilustratorje slovenskih otroških slikanic s filmsko animiranimi ilustracijami in komentarji mimičnih lutk. Doslej je s skupino sodelavcev posnela osem oddaj, ki jih obravnavamo v nadaljevanju besedila. Prihodnje leto načrtuje izvedbo še dveh animiranih zgodb, in sicer *Lonček, kuhaj* z ilustracijami Gvidona Birolle (1881–1963) in *Povodnega moža*, kakor ga je likovno opremil Maksim Gaspari (1883–1980). Tako bo prvih deset oddaj (vsako leto posnamejo dve) opozorilo na zanimivejše slovenske ilustratorje in slikanice od njenih začetkov do prvih povojnih Čebelic. Krog naslednjih desetih dogovorjenih oddaj bo obravnaval obdobje od 1953 do 1965, v katerem so se v ilustraciji pomerili mnogi slovenski likovniki. Avtorica je med njimi izbrala Milana Bizovičarja (r. 1927), Jožeta Ciuho (r. 1927), Iveta Seljaka Čopiča (1927–1990), Ančko Gošnik Godec (r. 1927), Miho Maleša (1903–1987), Lidijo Osterc (r. 1929), Rožo Piščanec (r. 1923), Cito Potokar (1915–1995), Marlenko Stupica (r. 1927) in Melito Vovk (r. 1928), ki jih bo predstavila skozi knjige slovenskih literarnih ustvarjalcev. Med njimi so nekatere tudi po zaslugi ilustracij ostale priljubljene do danes in po mnenju Eke Vogelnik postale kar bestsellerji, kot npr. med starejšimi pravljičami *Pastir*

Matije Valjavca (1831–1897), *Kdo je napravil Vidku srajčico* Frana Levstika (1831–1887) in *Švilja in škarjice* Dragotina Ketteja (1876–1899) ali med novejšimi *Hišica iz kock* in *Muca copatarica* Ele Peroci (1922–2001) in *Drejšček in trije marsovčki* Vida Pečjaka (r. 1929). S temi otroškimi kulturno-umetniško-izobraževalnimi TV oddajami bomo dobili kar nekakšno otroško antologijo slovenskih likovnikov polpreteklega časa, dokumentirano na elektronskem mediju.

Eka Vogelnik je idejo za oddaje *Pozabljene knjige naših babic* našla v Ameriki. Štipendija Sorosovega sklada Arts Link za vzhodno Evropo ji je omogočila nekajtedensko potovanje po lutkovnih centrih na vzhodnem delu ZDA (od Vermonta do Atlante). Tako je v New Yorku obiskala snemanje ene od oddaj znamenitega ameriškega lutkarja Jima Hensona (1936–2000) *Sezamova ulica*, namenjenih posebej socialno šibkim kategorijam otrok, ki jim slikanice niso dostopne. Vzpodbudno so vplivale nanjo tudi pri nas znane in priljubljene oddaje *The Muppet Show* istega umetnika s psihološko naštudiranimi, nelepimi, a izrazno močnimi mimičnimi lutkami, ki s socialno angažirano vzgojno vsebino, podano na preprost in zabaven način, zastopajo v zgodbah vse kategorije Američanov, ne glede na barvo kože in narodnost, in ob uporabi različnih dialektov in slenga skušajo privabljati najširši krog gledalcev. Ob vsem naštetem je avtorica dobila potrditev za svojo zamisel, kako danes v našem prostoru pritegniti pozornost ob televiziji in računalniških igrinah zraslega otroka. Iz teh vzpodbud vsaj deloma izhajajo tudi smešne in prav tako kot Hensoneve muppetke nelepe Ekine mimične lutke, s katerimi avtorica začenja vsako

animirano zgodbo. Preko nje posreduje otrokom poleg živahne pripovedi in ob spremljavi vokalne in instrumentalne glasbe, ljudskih pesmi in napevov tudi kopico literarnih in likovnih informacij ter plodov pristne ljudske umetnosti. Sceno z lutkami je Eka Vogelnik zasnovala kot nekakšno podstrežje s skrinjo in drugimi značilnimi koroškimi oziroma gorenjskimi atributi in ambientii.

Začetki Ekinih animiranih filmov sodijo v čas vojne v Bosni in z njo povezanimi pribežniki v Slovenijo. Zato je avtorica s svojim izrazitim socialnim čutom namenila vodilno vlogo Škratovki Rajčici, begunki iz Sarajeva, ki z jezikom dokazuje, da ni domačinka. S svojim znanjem, širino in človeško toplino skoraj prekaša strica Joža, glavnega bralca in pripovedovalca pravljic in pesmi v koroškem dialektu, ali Metko Klepetko, lutko otroka, ki se kar naprej zaman poteguje za njej ljubo pravljico, potem pa vedno sprejme Rajčičin izbor. Stricu Jožu in Škratovki Rajčici postavlja številna vprašanja in daje modre otroške pripombe o pravljичnih junakih v zgodbah.

Pri oblikovanju TV serije Pozabljene knjige naših babic predstavljajo poleg režije avtoričin glavni delež klasično ali računalniško obdelane ilustracije petih slovenskih ilustratorjev stare generacije in njihova animacija. Tako je Marijo Vogelnik (r.1914) predstavila s štirimi slikanicami – z *Mojco Pokrajculjo* (koroška ljudska pripovedka, Ljubljana: založba Murenček, 1940), s *Siroto Jerico* (narodna pesem, Ljubljana: Murenček, 1945), s *Trdoglavom in Marjetico* (Fran Milčinski, 1937–1987, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987, Velike slikanice) in *Kresnicami* (koroška ljudska pesem, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987, posneto po izdaji iz leta 1946). Hinka Smrekarja (1883–1942) spoznavamo v tej seriji kot ilustratorja *Martina Krpana* (Fran Levstik, Ljubljana: Mladinska

knjiga 1981. Izšlo v zbirki Levi Devžej, po izdaji iz leta 1946), Frana Podrekarja (1887–19964) srečamo v *Butalcih* (Fran Milčinski, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1983, v zbirki Levi Devžej, po izdaji iz 1949), Nikolaja Pirnata (1903–1948) v *Cicibanu* (Oton Župančič, Ljubljana: Umetniška propaganda, 1932) in Franceta Miheliča (1907–1998) v *Najdihojci* (Fran Levstik, Ljubljana: Mladinska knjiga 1951).

Delo režiserke, scenografinke in animatorke izbranih ilustracij je Eka Vogelnik domiselno, ob hkratnem občutku za otrokovo dojemljivost, ponekod dopolnila z akvarelnimi ozadji, da bi črnobeke ilustracije na ekranu delovale izraziteje. Iz podobnega razloga je črnobeke ilustracije včasih tudi kolorirala. Iz komentarjev TV lutk, ki uvajajo gledalca v posamezne zgodbe in posegajo vanje tudi med dogajanjem, mimogrede izvemo, katere zgodbe so bile prvotno v knjigi ilustrirane črnobeke in zakaj, poučeni smo npr. o litografski tehniki, več izvemo o literarnih junakih, o njihovih avtorjih in ilustratorjih. Nasploh nam lutke lahko in s humorjem posredujejo številne informacije na način, ki naj otroka pritegne. Uravnoteženo razmerje med animiranimi ilustracijami, pripovedjo in pripadajočo spremljavo kaže na režiserkino kompleksno zasnovano oddajo in na njen smisel za kolektivno delo, zato v 15 minutah, kolikor traja posamezna oddaja, doživimo pravljico ali pesem kot zaključeno celoto.

Če se posebej osredotočimo na likovno plat oddaj, lahko opazimo v prvi animirani slikanici – *Mojci Pokrajculji* nekaj Ekinih začetnih težav pri animaciji ilustracij, hkrati pa zvestobo originalom Marije Vogelnik, npr. z lepотно občutno *Mojco Pokrajculjo*, smejočo se luno in volkom z velikim rdečim jezikom in bliskajočimi se očmi v zvezdnati noči.

V *Siroti Jerici* je avtorica z vključitvijo lepe celopostavne lutke – Jerice z

optimističnim zeleno-rumenim akvarel-
nim ozadjem scene in s prizorom, ko se
Jerica ob smrti dvigne v nebo, vsaj delo-
ma zmanjšala tragično vzdušje pesmi.

Pripovedka Frana Milčinskega *Trdo-
glav in Marjetica* tudi v Ekini animirani
obliki še vedno kaže ilustratorquine
secesijske likovne značilnosti, njeno
veselje do opisovanja vaških dogajanj
in ambientov ter njeno nagnjenost do
ekspresivnih potez in rabe močnih
barv. Posamezni prizori iz animiranega
filma, kot npr. dvodimenzionalna lutka
Trdoglava, ki zaradi uroka ne more do-
hiteti španskega kraljeviča z Marjetico
na konju, so vsebinsko in likovno zelo
učinkoviti.

Najbolj dinamično je med slikanica-
mi Marije Vogelnik animirana koroška
narodna pesem *Kresnice*. S prizori
zvonjenja, ognja in plesa deklet-kresnic
je Eka Vogelnik ob sugestivni glasbi do-
segla tudi uravnotežen in enakovreden
likovni izraz.

V *Butalcih* je Eka Vogelnik kar
najbolj zvesto sledila pisatelju Franu
Milčinskemu in ilustratorju Franu Po-
drekarju. Z inventivno kombinacijo TV
lutk, animiranih ilustracij z dvodimen-
zionalnimi lutkami, s koloriranjem v
originalu črnobelih oziroma rjavobelih
ilustracij (posebej v učinkovitih zeleno-
rumeno-modro obarvanih nočnih prizo-
rih) je Eka Vogelnik npr. v humoreski
Kako so si Butalci omislili pamet in prav
tako v drugih, oblikovno enako občut-
ljivo strukturiranih animiranih zgodbah,
poudarila in oplemenitila Podrekarjev
likovni izraz in nadgradila pisateljevo
jedko humoristično zgodbo.

S podobno sproščeno ustvarjalnostjo
se je avtorica lotila *Martina Krpana*. Že
tako odlične Smrekarjeve črno bele ilu-
stracije so v animirani obliki pod večšo
roko režiserke še pridobile na izrazu.
Rjavo tonirana mogočna postava Krpa-
na na eni in modro-belo-črni cesar in ves
cesarski Dunaj na drugi strani ustvarjajo

jasen kontrast med kmečko domačnostjo
in hladom mesta ter dvora. Podobno kot
pri *Martinu Krpanu* tudi pri *Butalcih*
poleg humorističnega podajanja zgod-
be ugotavljamo oblikovno učinkovitost
barvnih in črnobelih sestavin.

Če sta bili povesti *Martin Krpan* in
Butalci prvotno namenjeni odraslim,
sta bila *Najdihojca* in *Ciciban* napisana
za otroke. Kljub temu se akademskemu
slikarju in grafiku Francetu Miheliču
v ilustracijah za pesmi v *Najdihojci* ni
bilo potrebno posebej prilagajati otro-
kom. Njegova odlična realistična risba
in bogata domišljija, ki se je v umetniku
razbohotila že ob ptujskih kurentih, sta
sugestivno zaživelji tudi v črnobelih
ilustracijah Levstikovih otroških pes-
mi. Eka Vogelnik je znala z izborom
pesmi za digitalni zapis in z duhovito
kompleksno animacijo z dvodimenzi-
onalnimi lutkami, z njihovim delnim
rahlim koloriranjem in barvno močnimi
scenskimi ozadji Miheličev likovni jezik
ne le polno izraziti, temveč ga na zanj
izjemno primeren način z dinamiko gi-
banja še poudariti. Glasbena spremljava
tudi tukaj dogajanje bistveno poživlja.

Z animiranjem *Cicibana* je Eka Vo-
gelnik kot likovna ustvarjalka opozorila
na Nikolaja Pirnata, po izobrazbi aka-
demskega kiparja, ki je z jasno, skopo,
enostavno, a povedno bogato risbo, po-
gosto v širokih potezih črtala ali treske
še danes aktualen, njegove ilustracije
Cicibana pa veljajo za začetek moderne
opreme naših mladinskih oziroma otro-
ških knjižnih izdaj. Na animatorkinih
akvarelnih ozadjih in v nekaj tonih
porisanih figurah dvodimenzionalnih
lutk postanejo ilustratorjeve jedrnate
poteze še bolj očitne. V pesmih *Lenka
se šeta*, *Zlato v blatni vasi* in drugih je
avtorica dosegla igrivost in dinamičnost
s povezavo dveh ali več ilustracij v eno-
vito celoto.

Likovno najbolj sproščeno se je Eka
Vogelnik kot animatorka lotila kratkih

spotov posameznih pesmi iz *Najdihojce* in *Cicibana*. Miheličeva fantastična, k surrealizmu nagnjena risba se v animiranih Levstikovih pesmih še bolj razživi, spremljajoči glas trobente pa jo izvirno nadgrajuje. V spotih animiranih Cicibanovih pesmi zopet odkrivamo Pirnatovo čisto risbo, ki je enako suverena, ko govori otrokom ali odraslim.

Samo izostreno likovno gledanje, spoštljiv odnos do avtorjev in poznavanje zakonitosti elektronskega medija so Eki Vogeltnik omogočili veren prenos osebnih rokopisov v animirane filme predstavljenih ilustratorjev.

Vendar oddaje predstavljajo več kot to. Njihova vrednost je v kompleksnosti kulturnega sporočila, v katerem se prepletajo in dopolnjujejo že skoraj pozabljeni likovni, literarni in glasbeni izrazi v mediju, ki danes obvladuje svet, podani pa so na otrokom razumljiv način. Kot take imajo oddaje lahko pomembno izobraževalno vlogo, še posebej primerno

za šole slovenskih otrok v zamejstvu in v tujini. Zato upamo, da jih službe, namenjene ohranjanju slovenskega življa in tradicije v tujini, ne bodo prezrle.

Šest oddaj iz serije Pozabljene knjige naših babic je TVS že predvajala. V jeseni bodo na sporedu v okviru otroških oddaj še *Najdihojca* in *Ciciban*, ki ju bomo videli tudi na knjižnem sejmu v Cankarjevem domu v Ljubljani.

Izvedba animiranega filma zahteva zelo veliko priprav in veliko različnih znanj. Eka Vogeltnik je z ekipo mladih navdušencev pogumno in uspešno stopila tako rekoč na pionirsko pot ohranjanja oziroma obujanja tiste kulturne tradicije, ki naj posebej mladim ljudem pomaga najti svoje korenine in jim dvigati prepotrebno zdravo nacionalno zavest. Umetniki, vzgojitelji in učitelji lepše vloge v svojem življenju skoraj ne morejo odigrati.

Maruša Avguštin

PRAVLJIČNI VEČERI V MARIBORSKI KNJIŽNICI: PRIPOVEDOVANJE JE UMETNOST

Mariborski knjižnici je lahko v ponos, da je izročilo pripovedovanja ohranila skozi tri ustvarjalno rodovitna, pravljicam ne vselej naklonjena desetletja, in da danes šteje precejšnje število izjemno privrženih in kakovostnih pripovedovalk. Še pomembnejše pa je, da je po zgledu graških Dolgih noči pripovedovanja sad te bogate tradicije Pravljični dan s Pravljičnim večerom, ki med drugim tudi zaradi nagovarjanja odraslega občinstva predstavlja najdržnejši prispevek k zgodovini pripovedovanja v Mariborski knjižnici.

Prvi Pravljični dan se je zgodil maja 2001 v sodelovanju Mariborske knjižnice in revije *Otrok* in knjiga. Takrat je bil

zasnovan zelo široko in pripovedovanje ni zajelo samo enot Mariborske knjižnice, ampak se je razširjalo kar nad vse mesto. Pripovedovalo se je po vrtcih in šolah, na Pedagoški fakulteti, na valovih Radia Maribor ter po kavarnah in čajnicah. Vrhunec Pravljičnega dne je bil Pravljični večer, namenjen odraslemu občinstvu. V prepolni Dvorani Rotovž so se zbrali pripovedovalci iz vse Slovenije: Ljoba Jenče, Bina Štampe Žmavc, Anja Štefan, Lilijana Klemenčič, Sonja Matijevič, Zdenka Gajser in glasbena skupina Trutamora Slovenica.

Naslednji Pravljični dan je v organizaciji Mariborske knjižnice potekal istočasno s simpozijem *Iskanje mitskega v*